

YAKIN ÜLKE: LÜBNAN'IN SİYASET SOSYOLOJİSİ

Arif Akbaş*

Giriş

Lübnan, en yüksek makamların orantılı olarak belirli dini toplulukların temsilcilerine ayrıldığı bir uzlaşmacılık biçimi olan “itiraflılığın”¹ genel çerçevesi içinde parlamenter demokratik bir cumhuriyettir. Lübnan anayasası halka hükümetleri değiştirme hakkı vermektedir. Ancak 1970’lerin ortalarından 1992’deki parlamento seçimlerine kadar, Lübnan İç Savaşı (1975-1990) siyasi hakların kullanılmasını engellemiştir. Lübnan’ın yönetim şekli siyaset sosyolojisi açısından Arapça “Al-Jumhūriyah al-Lubnānīyah” [Lebanese Republic] diye geçmektedir. Parlamento’nun dini ve etnik olarak bölünmesinin kökleri Fransız sömürgeciliği/ mandacılık mirasına kadar dayanmaktadır. Anayasaya göre her dört yılda bir parlamento için doğrudan seçim yapılması gerekmektedir. Ancak 2009’daki parlamento seçimlerinden sonra 2018’e kadar başka bir seçim yapılmamıştır.²

Normal şartlarda Parlamento’da her 6 yılda tek bir dönem için bir Başkan seçilmektedir. Başkanın yeniden seçilme hakkı yoktur. Son cumhurbaşkanlığı seçimi 2016’da yapılmıştır. Cumhurbaşkanı ve parlamento ise Başbakanı seçmektedir. Siyasi partiler kurulabilse de çoğu mezhepsel çıkarlara

* Dr. Öğr. Gör., Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, Yıldızeli Meslek Yüksekokulu, Pazarlama ve Reklamcılık Bölümü, Halkla İlişkiler ve Tanıtım Programı, Sivas, Türkiye, Eposta: aakbas@cumhuriyet.edu.tr ORCID: 0000-0002-8480-4350.

¹ Bu tabir *Confessionalism* diye anılmaktadır; siyasi ve kurumsal gücü, dini ve etnik topluluklar arasında orantılı olarak dağıtan bir hükümet sistemidir.

² Tom Lansford, **Political Handbook of the World 2018-2019**, Mississippi: University of Southern Mississippi, 2019, s.48.

dayalıdır. 2008'deki *Doha Anlaşması*'nın muhalefete veto yetkisi tanıdığı yeni bir trend oluşturmasıyla Lübnan siyasetinde yeni bir dönem görülmüştür. Bakanlar Kurulu ve siyasi gücün dağılımında dini itiraflılık rol oynamaktadır. The Economist istihbarat birimi, 2016'da Lübnan'ı "*hibrit rejim*" olarak tanımlayıp sınıflandırmıştır.³ Lübnan'ın yönetim şekli siyaset sosyolojisi bağlamında oldukça sıkıntılı gözükmektedir. Dini ve etnik bölünmüşlüğü daha derinleştiren bir niteliktedir.

Lübnan Siyasetine Genel Bir Bakış

Maruni Katolikler ve Dürziler, 18. yüzyılın başlarında itibaren Lübnan Dağ Mutasarrıflığında "Maruni-Dürzi düalizmi" olarak bilinen yönetici ve sosyal sistem aracılığıyla modern Lübnan'ı kurmuşlardır.⁴ 1943 sonrası devletin ortaya çıkışı ve Osmanlı Hilafetinin yıkılmasından sonra, ulusal politika büyük ölçüde görece kısıtlı geleneksel bir bölgesel ve mezhepsel liderler grubu tarafından belirlenmiştir. 1943 Milli Misakı, modern Lübnan'ın siyasi temellerini oluşturan yazılı olmayan bir anlaşmadır.⁵ Siyasi gücü 1932 nüfus sayımına dayanan esasen mezhepsel bir sistem tahsis edilmiştir.⁶ Parlamen-todaki koltuklar, oranın yarı yarıya değiştiği; 1990 yılına kadar Hristiyanların Müslümanlara 6'ya 5 oranındaki bir taksimle bölünmüştür.⁷ Devlet büro-rasisindeki pozisyonlar da benzer şekilde tahsis edilmiştir. Anlaşmayla iktidardaki troyka ilk üç pozisyon olarak dini hatlara göre özel olarak tahsis edilmiş kamu daireleri tarafından şu şekilde dağıtılmaktadır: Cumhurbaşkanı, Maruni bir Hristiyan; Parlamento Başkanı, Şii bir Müslüman ile Sünni Müslüman olan Başbakan şeklindedir. Bu ise ülkedeki parçalanmışlığı daha çok arttırmaktadır.

İktidarı dağıtan mezhepsel sistemi değiştirme veya ortadan kaldırma çabaları onlarca yıldır Lübnan siyasetinin merkezinde yer almaktadır. 1943 formülünün en çok desteklediği dini gruplar; anlaşmayı korumaya çalışırken, kendilerini dezavantajlı görenler ya önemli demografik verileri güncelledikten sonra mutabakatı gözden geçirmeye ya da tamamen ortadan kaldırmaya

³ Francesco Cavatorta, **Political Parties in the Arab World: Continuity and Change**, Edinburgh, Edinburgh University Press, 2018, s.56.

⁴ Marius Deeb, **Syria, Iran, and Hezbollah: The Unholy Alliance and Its War on Lebanon**, California: Hoover Press, 2013, s.15.

⁵ John Pierre Entelis, **Pluralism and Party Transformation in Lebanon**, Leiden: Brill, 1974, s.26.

⁶ John C. Rolland, **Lebanon: Current Issues and Background**, New York: Nova Science Publishers, 2003, s.6.

⁷ Ray Murphy, **UN Peacekeeping in Lebanon, Somalia and Kosovo**, Cambridge: Cambridge University Press, 2007, s.38.

çalışmaktadırlar. Yani aslında çok daha küçük azınlıklar nasıl bir demokrasi ise üst yönetimde söz sahibi olamamaktadırlar. Bununla birlikte, ulusal paktın hükümlerinin çoğu, mezhepçiliği Lübnan siyasi yaşamının temel bir unsuru olarak sürdüren, 1989 Taif Anlaşması'nda kanunlaştırılmıştır.⁸ Bu anlaşma resmi olarak *Ulusal Uzlaşma Anlaşması* "Wathiqaat Alwifaq Alwatani" olarak bilinmektedir. Lübnan'da iç savaşın sona ermesi ve siyasi normale dönüşün temelini sağlamak için hazırlanmıştır. Antlaşmayı düzenleyen Parlamento Sözcüsü *Hüseyn El-Hüseyni* idi ve Suudi Arabistan'ın Taif kentinde 1972 Lübnan parlamentosunun hayatta kalan üyeleri tarafından müzakere edilmişti. Anlaşma, Suudi Arabistan'ın aktif arabuluculuğu, ABD'nin gizli katılımı ve Suriye'nin perde arkasındaki etkisiyle yürürlüğe girmiştir.⁹ Müzakere edilip kabul edilen bu anlaşma, onlarca yıl süren Lübnan İç Savaşı'nı sona erdirmek için tasarlanmıştı. O sırada Hristiyan ayrılıkçı Güney Lübnan Ordusu tarafından kontrol edilen güney Lübnan'da, Lübnan hükümetinin otoritesini yeniden tesis etmek gibi bir fonksiyonu vardı.

Tüm etnik-dini dengeler arasındaki Taif Anlaşması ile ılımlaştırılsa da Anayasa Başkan'a güçlü ve etkili bir konum sağlıyordu. Cumhurbaşkanı, Parlamento tarafından kabul edilen yasaları yayımlama, yasaların uygulanmasını sağlamak için ek yönetmelikler çıkarmak üzere hükümeti oluşturma, anlaşmaları müzakere etme ve onaylama yetkisine sahipti.

Parlamento'da çeşitli günah çıkarma grupları için çoğunluk "kazanana hepsini alır" prensibiyle seçilmekteydi. Parlamenta seçilmek için yaşın en az yirmi bir olması gerekiyordu.¹⁰ Nispi temsile geçmek için yakın zamanda bir çaba gösterildi. Pek çok kişi bunun siyasi grupların boyutunun daha doğru bir şekilde değerlendirilmesini sağlayacağını ve azınlıkların seslerinin duyulmasına olanak tanıyacağını iddia etmişti. Milletvekillerinin çoğu, Batı'da bulunduğu şekliyle siyasi partileri temsil etmiyor ve mecliste nadiren Batı tarzı gruplar oluşturulmuştu. Politik bloklar genellikle politik yakınlıklardan çok dini ve yerel çıkarlara veya kişisel/ aile bağlılığına dayanmaktaydı.

Parlamento, vergi toplama ve bütçeyi geçirip onay sorumluluğuna sahip olduğundan geleneksel olarak mali işlerde önemli bir rol oynamıştır. Ayrıca, bakanları politik konularda resmi olarak sorgulayarak ve bir güven tartış-

⁸ Laura Etheredge, **Syria, Lebanon, and Jordan**, London: The Rosen Publishing Group, London: Britannica Educational Pub, 2011, p. 151.

⁹ Michael C. Hudson, "Trying Again: Power-Sharing in Post-Civil War Lebanon", **International Negotiation**, 1997, Vol: 2, p. 103-122.

¹⁰ Refugees, United Nations High Commissioner for, "Refworld Liban: information sur l'âge de la majorité, en particulier chez les femmes; droits de garde du père sur les enfants de sexe féminin", (2019), <https://www.refworld.org/docid/469cda4dc.html> (Erişim tarihi:14.05.2023), s.2-3.

ması talep ederek kabine üzerinde siyasi kontrolde uygulamaktaydı. [Milletvekilleri güvenoyu yönergesi verilebilmektedir. Yönerge verildiğinde güvenoyu almayan bakan düşebilmektedir.] Lübnan'ın yargı sistemi Fransız Napolyon yasalarına dayanmaktadır. Jüri yargılama oturumlarında kullanılmaz. Lübnan mahkeme sisteminin üç düzeyi vardır: İlk derece mahkemeleri, temyiz mahkemeleri ve üst düzey Anayasa mahkemesi.¹¹ Ayrıca, evlilik, boşanma ve miras gibi konulardaki kuralları uygulamak üzere her topluluğun içindeki kişisel durum meselelerini dikkate alan yargı yetkisine sahip bir dini mahkemeler sistemi de vardır.

Lübnan siyasi kurumları, yüksek oranda mezhepselleştirilmiş kişiliğe dayalı siyasette genellikle ikincil bir rol oynamaktadır. Güçlü aileler [aşiretler] hem yerel hem de parlamento seçimleri için oyların seferber edilmesinde hala bağımsız bir rol oynamaktadır. Bununla birlikte ülkede bazıları bağımsızlıktan önce bile var olan canlı bir yerel siyasi partiler grubu mevcuttur. En büyük partilerin çoğu günah çıkarmaya dayalı mezhepsel bir anlayıştan gelmektedir. *Falanj Partisi* olarak da bilinen *Hür Vatandaşlar Hareketi*, *Kataeb Partisi*, *Ulusal Blok*, *Ulusal Liberal Parti*, *Lübnan Kuvvetleri* ve *Sedirlerin Koruyucuları* [artık yasadışı olan] her birinin Hristiyanlar arasında kendi tabanı vardır. *Emel* ve *Hizbullah* organize Şii oylarının ana rakipleridir. *PSP* (İlerici Sosyalist Parti) önde gelen Dürzi partisidir. Şii ve Dürzi partileri, liderlerine şiddetli bir sadakati emrederken, birçok Hristiyan parti arasında daha fazla hizip içi çatışma vardır. Sünni partiler, siyasi aday çıkarmada gönülsüz davranmaktadırlar. Lübnan sınırlarının ötesinde toplumun geneli için önemli olan konulara odaklanma eğilimindedirler. Lübnan'ın Sünni partileri arasında *Hizb ut-Tahrir*, *Gelecek Hareketi*, *Bağımsız Nasırcı Örgüt* (INO), *El-Tevhid* ve *Ahbash* yer almaktadır. Sıraladığımız geleneksel mezhep partilerinin yanı sıra aralarında *Sabaa* ve *Lübnan Partisi*'nin bulunduğu Lübnan siyasetinde laikliğe ve gerçekten demokratik bir topluma yönelik yeni bir eğilimi temsil eden yeni laik partiler de ortaya çıkmıştır. Yerli partilere ek olarak, 1960'larda ve iç savaş dönemi boyunca faal olan *Pan-Arap* gibi seküler partilerin de (Baas partileri, sosyalist ve komünist partiler) şubeleri vardır.

Tüm faal partiler şu şekilde sıralanmaktadır: "Lebanese Forces (Alquatat Allubnania-Samir Geagea), Free Patriotic Movement (at-Tayyār al-Waṭānī al-Horr-Gebzan Bassil), Amal Movement (Harakat Amal-Nabih Berri), Hezbollah (Hassan Nasrallah), Progressive Socialist Party (Hizb at-Taḡadummi al-İshṭiraki-Walid Jumblatt), Future Movement (Tayyār al-Mustaḡbal-Saad Hariri), Kataeb Party (Hizb al-Katā'ib al-Lubnānīya-Samy Gemayel), Armenian Revolutionary Federation (Hay Heghapokhagan Tashnagtsutiun-Hagop Pakra-

¹¹ Jan McDaniel, **Lebanon**, New York: Mason Crest Publishers, 2010, s.146.,

dounian), Marada Movement (Tayyār al-Marada-Suleiman Frangieh), Independence Movement (Harakat al-Istiklal-Michel Moawad), Taqaddom Party (Hizb al-TaKadum- Kolektif liderlidir), Islamic Charitable Projects Association (Jam'iyah al-Mashārī al-Khayriyah al-'Islāmīyah-Shaykh Hussam Qaraqira), Islamic Group (al-Jama'ah al-Islamiyah-Azzam Al-Ayyoubi), Union Party (Hizb al-Ittiḥād-Abdul Rahim Mrad), Arab Socialist Ba'ath Party in Lebanon (Hizb al-Ba'th al-'Arabī al-Ishtirākī fī Lubnān- lideri tartışmalıdır), National Liberal Party (Hizb al-Waṭaniyyīn al-Ahrār-Camille Dory Chamoun), Lebanese Communist Party (al-Hizb aş-Şuyū'ī al-Lubnānī-Hanna Gharib), Popular Nasserist Organization (at-Tanzim ash-Shaabi an-Nassiri-Ossama Saad), National Dialogue Party (Hizb al-Hiwar al-Watani-Fouad Makhzoumi), Dignity Movement (Tayyār al-Karāma-Faisal Karami)" 2023 itibariyle Mecliste halkı yirmi farklı parti temsil etmektedir. Yaklaşık 40 farklı parti ise ya yeterli oy alamadığı ya da yasaklı olduğu için meclis dışında kalmıştır. Siyaset sosyolojisi açısından çoğu parti laik olduklarını iddia etse de Lübnan'daki büyük siyasi partiler gevşek bir şekilde belirli bir inanç topluluğunu temsil etmektedirler. Ülkede Arapça, Fransızca ve Ermenice kullanılan resmi dillerdir. Ülkenin yönetim şekli üniter parlamenter konfesyonistismdir. Ülkenin cumhurbaşkanlığı koltuğu yeni seçimler yapılmadığı için boştur. Lübnan'ın meclis başkanı Nebih Berri iken Başbakanı politikacı ve iş adamı Necip Mikatı'dır. "Halkın tahminen %54'ü Müslüman, %40,4'u Hristiyan, %5,6'sı" ise Dürzi'dir."¹²

Devlet işlerinde dinin rolü konusunda hem Müslüman hem de Hristiyan partiler arasında farklılıklar vardır. Mezhepsel yelpazedeki dini liderler arasında çok yüksek derecede siyasi aktivizm ve ilişki gelişmiştir. Dini, siyasi ve parti liderleri ve grupları arasındaki konum ve güç etkileşimi, olağanüstü karmaşıklıktadır, bu durum teşbihte hata olmazsa adeta siyasi bir duvar halısı üretmektedir. Halıdaki motifler attıkça Lübnan'ın bir ve tek devlet gibi hareket etmesi zorlaşmaktadır. Geçmişte, sistem uygulanabilir bir demokrasi üretmek için çalışmaktaydı. Bununla birlikte son on yılda meydana gelen olaylar ve uzun vadeli demografik eğilimler, hassas Müslüman-Hristiyan-Dürzi dengesini alt üst etmiştir. Yeni gelişen olaylar sosyal yelpazede daha fazla ayrışmaya neden olmuştur. Siyasi partilerde, ikamet yerlerinde, okullarda, medya kuruluşlarında hatta işyerlerinde, görüş alışverişini kolaylaştırmak ve karşılıklı anlayışı geliştirmek için mezhepler arası düzenli etkileşim eksikliği vardır. Bu eksiklik Lübnan'ın dini-etnik sosyolojisinden de kaynaklanmaktadır. Batı bu doğu ülkesini siyasi yönden dizayn ederken parçalanmış sosyolojik yapısından da faydalanmıştır. Bu ise Lübnan'ın sosyolojik anlamda tam bir üniter devlet olmasını engellemektedir.

¹² CIA, *The World Factbook*, "Lebanon", New York: USA, 2009, s.14.

Aslında tüm hizipler, siyasi sistemde reform çağrısında bulunmaktadır. Bazı Hıristiyanlar, farklı Müslüman ve Hıristiyan kesimlerle anlaşmamaktadırlar. Aynı bir konfederasyon çerçevesinde faaliyet gösteren kendi yönetimlerini kurmak istemektedirler. Bu topluluklar Müslüman ve Hıristiyan kesimlerle, hükümetin siyasi ve idari ademi merkezizetçiliğinden yanadırlar. Müslümanlar ise çoğunlukla, nüfustaki daha büyük paylarıyla orantılı olarak artan bir güç payına sahip birleşik, merkezi bir hükümeti tercih etmektedirler. Ta'if anlaşmasının reformları bu yönde ilerlemiş ancak tam olarak gerçekleştirilememiştir. Sayılarının 200.000 ile 250.000 arasında olduğu tahmin edilen, çoğunluğu Sünni Müslümanlardan oluşan Filistinli mülteciler iç siyaset sahnesinde aktif değillerdir. Ayrıca Suriye Savaşı neticesinde ülkeye çok sayıda Suriyeli göçmen gelmiştir. [2023 itibariyle Lübnan'da 1,2 milyon civarında Suriyelinin bulunduğu tahmin edilmektedir.]

Lübnan Parlamentosu, 2004'te Başkan *Émile Lahoud*'un altı yıllık görev süresini (süresi dolmak üzereydi) üç yıl daha uzatmak için anayasayı değiştirmek üzere %96 oy vermişti. Bu hareket Lübnan'da büyük bir askeri varlığını sürdüren Suriye tarafından da desteklenmişti. Eski Başbakan Refik Hariri Şubat 2005'te suikasta kurban gitmişti.¹³ Nisan 2005'te Suriye birliklerinin çekilmesinin ardından Lübnan'da 29 Mayıs'tan 19 Haziran'a kadar dört turlu parlamento seçimleri yapılmıştır. 33 yıl sonra ilk kez Suriye askeri güçlerinin bulunmadığı bir seçim yapılmaktaydı. Seçimleri Suriye'nin Lübnan siyasetindeki hakimiyetine karşı çıkan birkaç parti ile Hariri cephesi içinde yer alan dörtlü bir ittifak kazanmıştı. "Ocak 2015'te The Economist İstihbarat Birimi, Lübnan'ın 2014 Demokrasi Endeksi için Orta Doğu'da ikinci ve dünya çapında 167 ülke arasında 98. sırada yer aldığını belirten bir rapor yayınlamıştır."¹⁴ Batılı endeks, ülkeleri seçim süreçleri, çoğulculuk, hükümet işlevleri, siyasi katılım, siyasi kültürler ve temel özgürlükler düzeyinde ele aldığını izah/ iddia etse de Lübnan'ın parçalanmış siyasi yapısının neden böyle olduğunu izah etmekten oldukça uzaktır.

Ekim 2019'dan itibaren hükümete karşı kitlesel protestolar başlamıştır. Ağustos 2020'de Beyrut'ta meydana gelen büyük bir patlamada en az 204 kişi ölmüştür.¹⁵ Bu patlama en az 3 milyar ABD doları tutarında maddi hasara neden olmuştur. Patlama ve hükümete karşı protestoların ardından Başbakan ve kabinesi istifa etmiştir. Beyrut'un patlama nedeniyle altyapısı büyük oranda göçmüştür. Ülkenin en önemli kenti harabeye dönmüş, iç karışıklıklar çıkmıştır.

¹³ David S. Sorenson, **Global Security Watch-Lebanon**, London: Greenwood Publishing, 2009, s.36.

¹⁴ Cynthia J. Arnson, I. William Zartman, **Rethinking the Economics of War**, Baltimore: Johns Hopkins University Press, 2005, s.295.

¹⁵ Brigitte L. Nacos, **Terrorism and Counterterrorism**, London: Routledge, 2023, s.202.

Mayıs 2022’de Lübnan, sancılı bir ekonomik krizin onu başarısız bir devlet olmanın eşiğine getirmesinin ardından ilk seçimlerini yapmıştır. Lübnan’daki kriz o kadar şiddetli olmuştur ki, nüfusun yüzde 80’inden fazlası artık Birleşmiş Milletler tarafından yoksul kabul edilmektedir. Seçimde İran destekli Şii Müslüman Hizbullah hareketi ve müttefikleri meclis çoğunluğunu kaybetmiştir. [İran etkisindeki hareket] Hizbullah sandalye kaybetmemiş ama müttefikleri sandalye kaybetmişlerdir. Başkan Michel Aoun’un Özgür Vatansever Hareketi, seçimden sonra artık en büyük Hıristiyan partisi de değildir. Suudi Arabistan, Lübnan Kuvvetleri ile yakın bağları olan Samir Geagea liderliğindeki rakip bir Hıristiyan parti (LF), kazanımlar elde etmiştir. [Sünni etkisi] Eski Başbakan Saad Hariri liderliğindeki Sünni Gelecek Hareketi seçimlere katılmadı ve diğer Sünni siyasetçilerin doldurması gereken siyasi bir boşluk bırakmıştır. Parlamento yine dağınık bir çeşitliliğe sahiptir. [Çok fazla parti ve bölünmüşlük siyasi krizlere zemin hazırlamaktadır.

Yönetim’deki Akla Zıyan Bir Bölünüş Sistematiği

Lübnan’da Cumhurbaşkanı, Parlamento tarafından altı yıllık bir dönem için seçilmektedir. Birinci dönemin bitiminden altı yıl geçmeden tekrar seçilemez. Başbakan ve Başbakan Yardımcısı, Parlamento ile istişare edilerek Cumhurbaşkanı tarafından atanır. Cumhurbaşkanı maronit, başbakanın sünni ve meclis başkanının Şii olması gerekmektedir. Bakanlarda aynı aritmetiğe benzer şekilde atanmaktadır. Böyle bir atama şekli dünyadaki hiçbir demokraside uygulanmamaktadır. Bu yüzden Lübnan siyaseti hep krizlerle anılmaktadır. Sosyolojik çeşitlilik bu siyasi sistem nedeniyle adeta bir dezavantaja dönüşmektedir. Bu konfesyonistis sistem, Maruni Hıristiyanların nüfusun önemli bir çoğunluğuna sahip olduğunu gösteren 1932 nüfus sayımı verilerine dayanmaktadır.¹⁶ 1932’den beri ülkede ilginç bir şekilde nüfus sayımı yapılmamaktadır. Lübnan Hükümeti hala yeni bir nüfus sayımı yapmayı reddetmeye devam etmektedir. Son Başkan Michel Aoun, *Özgür Yurtsever Hareketi’*nden parlamentoya girmişti. [2015’ten bu yana Aoun’un damadı *Maruni* Gebran Bassil tarafından yönetilmektedir.] 2021 seçimlerinde Başbakan Najib Mikati, *Azm Hareketi’*nden seçilmiştir. [Parlamento’da hiçbir üyesi bulunmamaktadır.] Meclis Başkanı Nebih Berri ise Emel Hareketi’nden meclise girmiştir. Hükümet Sarayı olarak da bilinen “*Grand Serail*”, ülkenin merkezi yönetim yeridir.

Lübnan siyasi hayatı, güçlü bir yarı başkanlık sistemi altında faaliyet göstermektedir. Bu sistem, cumhurbaşkanına geniş tek taraflı takdir yetkisi

¹⁶ Anis F. Kassim, *The Palestine Yearbook of International Law*, Heidelberg: Springer Netherlands, 1997, s.228.

vermesi, onu Parlamento'ya karşı sorumlu tutmaması (ihamet olmadıkça) ve tekrar yeni başkanın Parlamento tarafından seçilmesi bakımından benzersizdir. Cumhurbaşkanı, Başbakanı atama konusunda tek başına yetkiye sahiptir. Ayrıca herhangi bir noktada/ konuda anlaşmazlık durumunda başbakanı görevden alabilir. [Temsilciler Meclisi'nin katkısı olmaksızın görevden alabilir, bu ise Cumhurbaşkanı'nı bazen istifaya zorlayabilir.] Buna ek olarak Cumhurbaşkanı, (daha sonra Parlamentodan güvenoyu alması gereken) bir hükümet kurma ve dilediği zaman onu görevden almada tek yetkisine sahiptir.¹⁷ Bu Lübnan'ı bir başbakan-başkanlık sisteminden (Fransa örneğindeki gibi) ziyade bir cumhurbaşkanlığı-parlamento sistemi yapar, çünkü Başkan sevmediği bir Başbakanla birlikte çalışmak zorunda değildir. Bu sistem klasik Cumhurbaşkanı-Başbakan sisteminden biraz farklı bir yönetim şeklidir. *Lübnan İç Savaşı*'nın sona ermesinin ardından Cumhurbaşkanı, Taif Anlaşması ile bazı yetkilerini Bakanlar Kurulu'na kaptırmıştır. Ancak başbakanı atayan tek kişi olarak, Taif öncesi yetkilerinin tamamını (veya çoğunu) fiili olarak hala elinde tutmaktadır.

Lübnan'ın ulusal yasama organına *Temsilciler Meclisi* (Arapça Majlis al-Nuwab) denir. 1992 seçimlerinden bu yana (1989 Taif Anlaşması reformlarından bu yana ilk kez), daha önce Hıristiyanların sahip olduğu yerleşik çoğunluk sistemi değişmiştir. Meclisteki sandalyeler Hıristiyanlar ve Müslümanlar arasında eşit olarak dağıtılmıştır. Parlamento'da vekiller/ senatorlar için 128 sandalye vardır. Milletvekili olmak için daha önce dört yılda bir yapılan seçimler artık beş yılda bir yapılmaktadır.¹⁸ Parlamentodaki koltuklar "confessionalism" yoluyla dağıtılır, ancak genel oyla seçilir. Her dini cemaatin Parlamento'da tahsis edilmiş bir sandalye sayısı vardır. Parlemantodaki vekiller sadece kendi dindaşlarını temsil etmemektedirler. Belirli bir seçim bölgesindeki tüm adaylar, dini eğilimlerine bakılmaksızın, tüm seçmenleri/ takipçilerini içeren toplam oyların çoğunu almalıdır. [Dar alan seçim sistemine benzemektedir.] Sistem, mezhepler arası rekabeti en aza indirmek ve mezhepler arası işbirliğini en üst düzeye çıkarmak için tasarlanmıştır. Adayları yalnızca dindaşlarının desteklemesi seçilmek için yetmemektedir. Seçilebilmek için kendi inançlarının dışındaki seçmenlerden de destek almaları gerekmektedir.¹⁹

¹⁷ Heinrich Böll Stiftung Middle East, (2019), "Caught between constitution and politics: the presidential vacuum in Lebanon", <https://lb.boell.org/en/2014/07/04/caught-between-constitution-and-politics-presidential-vacuum-lebanon>, (Erişim tarihi:15.05.2023), s.4-5.

¹⁸ Dominique Avon, Anaïs-Trissa Khatchadourian, Jane Marie Todd, **Hezbollah: A History of the "Party of God"**, Massachusetts, Harvard University Press, 2012, s.45.

¹⁹ Abbas Assi, **Democracy in Lebanon: Political Parties and the Struggle for Power Since Syrian Withdrawal**, London: I. B. Tauris, 2016, 16-24.

Muhalefetteki eski Suriye yanlısı hükümete karşı çıkan bir grup olan *The Qornet Shehwan Gathering*,²⁰ seçim bölgesi sınırlarının, Şii çoğunluklu seçim bölgelerinin (Hizbullah Partisi'nin bulunduğu) birçok Şii Müslümanın seçilmesine izin verecek şekilde çizildiğini/ dizayn edildiğini iddia etmişlerdir. Birçok Hristiyan üye Müslüman çoğunluklu seçim bölgelerine tahsis edildiği için bu sistem Hristiyan politikacıları Müslüman çıkarlarını temsil etmeye de zorlamaktadır. Benzer suçlamalar, bu durumun tersi şeklinde 1950'lerde Hristiyan liderlerden *Camille Nimr Chamoun* yönetimine karşı da yapılmıştı. Aşağıdaki tablo, Taif Anlaşması'ndan önce ve sonra Meclis'teki mezhepsel koltuk dağılımını göstermektedir.

Lübnan Parlamentosu Koltuk Dağılımı ²¹		
İtiraf	Taif'ten önce	Taif'ten sonra
Maruni Katolik	30	34
Doğu Ortodoks	11	14
Melkite Katolik	6	8
Ermeni Ortodoks	4	5
Ermeni Katolik	1	1
Protestan	1	1
Diğer Hristiyan Azınlıklar	1	1
Toplam Hristiyan	54	64
Sünni	20	27
Şii	19	27
Alevi	0	2
Dürzi	6	8
Toplam Müslümanlar + Dürzi	45	64
Toplam	99	128

Lübnan Parlamentosu Koltuk Dağılımı tablosuna göre Hristiyanlar Müslümanlardan daha az sayıda olmalarına rağmen parlemantodaki koltukların çoğunluğuna sahiptirler. Buradaki tablo ancak nüfusa göre bir tam ayarlama yapıldığında düzelebileceği rahatlıkla görülmektedir. Taif Anlaşması'ndan

²⁰ Qornet Shehwan Toplantısı (Arapça: Liqa' qurnat shahwan), çoğu Hristiyan olan ve ideolojileri merkez sağdan merkez sola değişen politikacılar, entelektüeller ve iş adamlarından oluşan Lübnanlı bir siyasi örgüttür. Örgüt, klasik anlamda bir siyasi parti değildir: Üyeleri çeşitli siyasi partilere üyedir ve bazı durumlarda bu partilere liderlik ederler. Daha çok gevşek bir koalisyon olsa da seçimlere dayalı örgütlenmeyi planlayıp planlamadığı belirsizdir. Koalisyon yedi ilkeye bağlıdır ve beş hedefi takip eder.

²¹ IBP Inc, *Lebanon Country Study Guide Volume 1 Strategic Information*, Washington: International Business Publications 2012, s.124-125

sonra denge %50 olacak şekilde kurulmuştur. Hristiyanlar ve Müslümanlar eşit sayıda koltuğa sahip olmuştur. Nüfusun asıl çoğunluğu olan Sünni Müslümanlar sadece 27 vekille temsil edilmiştir. Bu ise son derece adaletsiz bir dağılımdır. Şii ve Sünni Müslümanlar arasındaki vekil dağılımında dahi nüfus açısından bir adaletsizlik olduğu görülmektedir. Yapılan son seçimlere (15 Mayıs 2022) göre 8 Mart İttifakı altmış sandalyeye sahip olup hükümeti kurmuştur. [Güçlü Lübnan Bloku (20), FPM (17), ARF (3), Kalkınma ve Kurtuluş Bloku (15), Emel Hareketi (14), Arap Sosyalist Baas Partisi (1), Direniş Bloğuna Sadakat (15), Hizbullah (13), Bağımsızlar (2) 8 Mart İştirakleri (10), Bağımsızlar (4), Marada Hareketi (2), Ahbaş (2), PNO (1), Birlik Partisi (1)] 14 Mart İttifakı ise 38 sandalyenin sahibi olmuştur. [Güçlü Cumhuriyet Bloku (22), LF (19), Rifi Bloğu (2), NLP (1), Eski Gelecek Hareketi (8), Kataeb Partisi (5), Bağımsızlık Hareketi (2) İslami Grup (1)] Diğer Muhalefet ise 30 milletvekili çıkarmıştır. [Sivil Toplum (13), Bağımsız (4), Tekaddum (2), Tahalof Watani (1), LCP (1), Lübnan (1), Beyrut Tuqawem (1), Hatt Ahmar (1), Lana (1), Osos Lübnan (1)] Demokratik Topluluk Bloğu, sadece 9 koltuğa sahip olmuştur. [PSP'ler (8), Bağımsız (1)]²² Lübnan'da çok sayıda siyasi parti vardır. Ancak bu partiler Lübnan siyasetinde çoğu parlamenter demokraside olduğundan çok daha az önemli bir rol oynamaktadırlar.

Partilerin çoğu vekil seçerken yalnızca önde gelen ulusal veya yerel bir şahsiyet tarafından onaylanan aday listelerini kullanmaktadırlar. Genellikle yerel olarak örgütlenen gevşek koalisyonlar, aşiret liderleri ve çeşitli dini toplulukları temsil eden adaylar arasındaki müzakerelerle seçim amacıyla listeler oluşturulur. Bu tür koalisyonlar genellikle yalnızca seçim için vardır ve nadiren seçimden sonra Parlamento'da tutarlı bir blok oluştururlar. Şimdiye kadar hiçbir parti tek başına Parlamentodaki sandalyelerin yüzde 12,5'undan fazlasını kazanamamıştır. Hiçbir parti koalisyonu da sandalyelerin yüzde 35'ten fazlasını alamamıştır. Özellikle büyük şehirlerin dışında, seçimler ulusal meselelerden çok yerel meselelere odaklanma eğilimindedir. [Bunda Lübnan'ın sosyolojisi; demografyası, etnik-dini, sosyo-ekonomik yapısı etkilidir. Bir partinin kendi seçim bölgesinde seçim listesine katılırken ya da başka bir seçim bölgesindeki rakip partiyle -hatta ideolojik olarak karşıt bir partiyle- ittifak halinde olması alışılmadık bir durum değildir. Küresel hedeflerin geliştirilmesi ve demokrasinin durumuna dair Lübnan'daki İşletmeler Üzerindeki Etkileri için 2010'ların sonlarında Lübnan'daki BM Küresel İlkeler Sözleşmesi Ağı da dahil olmak üzere farklı BM kuruluşları tarafından çok paydaşlı forumlar düzenlenmiştir. Bu forumların son ikisi küresel hedef-

²² Wikipedia, "2022 Lebanese general election" https://en.wikipedia.org/wiki/2022_Lebanese_general_election (Erişim tarihi:15.05.2023), s.11-15.

leri yerel işletmelere bağlama/ anlatma başlığı altında 18 Ekim 2018 ve Ekim 2019 tarihlerinde gerçekleştirilmiştir.²³

Sonuç Yerine

Modern Lübnan siyaseti, istikrarsızlık ve öngörülebilirlik arasındaki sınımla gidip gelmektedir. Eski nesil çekişme; ülkenin itiraf mezhepleri (etnik-dini) arasında dengelyi teşvik etmekle karakterize edilebilmektedir. Lübnan'da 1840 ve 1860'larda yaşanan kanlı olaylarının sona ermesinden itibaren kısa sürede mezhep dengesini yeniden sağladı ve sonunda toplumlararası bir etkileşim modeli getirilmiştir. 1958'deki kısa isyan ve 1975'te başlayan 15 yıllık iç savaş, her ikisi de siyasi dengenin kurulmasında çok etkili olmuştur. Siyasi denge; sosyolojik anlamda mezhepler arası dengenin yeniden sağlanmasına eyalet içi mezheplerin korunmasına ve kilit siyasi liderlerin temsilinin korunmasına bağlıydı. Lübnan'da 2000 parlamento seçimleri, yetersiz katılımcı katılımları nedeniyle rollerin tahsisinde önemli bir boşluk doğurmuştu. Bu seçim ülkenin geçmişteki siyasi davranışlarından göze çarpan şekilde bir ayrılmaya işaret etmektedir.²⁴

Lübnan siyaset sosyolojisi uzun dönemde adeta bir "itiraflılığın tiranlığı" şeklinde tezahür etmiştir. Lübnan'ın siyasi geçmişi çalkantılarla doludur. Özellikle 1943-1975 arasında birçok çatışma ile fikir birliğinin olmaması gibi durumlar yaşanmıştır.²⁵ 1958, 1975 ve 2005 krizleri, Lübnan gibi çoğulcu bir toplumun hem istikrarsızlığını hem de süregelen ikilemini gözler önüne sermişti. Ülkenin ekonomik anlamda 1943 ile 1975 yılları arasında kayda değer bir ayakta kalma yeteneği gösterdiği doğrudur. Birçok araştırmacı devletin, Lübnanlıların hükümete yaklaşımları olarak benimsedikleri, uzlaşmacı siyaset sayesinde ayakta kaldığını iddia etmiştir. Bununla birlikte bu yaklaşım tarihsel olarak çeşitli dış ve iç zorluklara cevap verememiştir. Bu zorluklar, bölgesel ve uluslararası sistemin ekonomik, askeri ve diplomatik yönlerinin tümünü kapsamaktadır.

Lübnan'da Sürekli ulusal diyalog, sürekli ulusal krize en iyi alternatiftir. Bu konu son zamanlarda popülerlik kazanmıştır. *Hizbullah* ve *Özgür Vatansever Hareket* ortak Mutabakat Zaptı'nda "Lübnan'ı ezip geçen krize çözüm bulmanın tek yolu" olarak ulusal diyalogu desteklemektedirler. Bununla ko-

²³ GCNL, (2018), Global Compact Network Lebanon, <https://www.globalcompact-lebanon.com/about/> (Erişim tarihi:15.05.2023), s.11-15.

²⁴ Hilal Khashan and Simon Haddad, "Lebanon's Political System: The Aftermath of Landslide Victory", *II Politico*, JSTOR vol. 67, no.2 (200), 2002, pp.189-208.

²⁵ Camille Habib, "Lebanese Politics and the Tyranny of Confessionalism", *Dans Confluences Méditerranée* 2009/3 (N°70), pages 63 à 70.

nuda başarının üç gerekli koşulun yerine getirilmesine dayanması gerektiğini savunmaktadırlar. “Siyasi, popüler ve ulusal statüye sahip tüm partiler yuvarlak masa toplantılarına katılmalıdır. Lübnan’ın bağımsız iradesine, özgür karar alma yoluyla şeffaflık, dürüstlük ve ulusal çıkarların yerleştirilmesi ilkesiyle bakılmaldır. Ulusal nitelikte olan ve genel mutabakat gerektiren tüm konular uzlaşmaya dahil edilmelidir.”²⁶ Paul Salem’e göre “Lübnan’ın hayatta kalması, diyalogu sürdürme yeteneğine bağlıdır”.²⁷

Bu reformların nihai hedefi, Lübnan halkı arasında diyalog, demokrasi ve barış kültürünün yayılmasını kolaylaştırmaktır. Önemli olan bu reformların samimiyetle sürdürülmesi ve bunlardan ayrılmamanın etkinliğinin düzeltilmesidir. Lübnan’da demokrasi konusunda nüfus sayımı doğru yapıp yeni reformların acilen yapılması gerekmektedir. İlk olarak siyasi düzeyde, demokratik uygulamalar ile yetersiz yapı ve yeteneklerin dönüşümü arasında bariz bir bağlantı vardır. İkinci olarak, ekonomik düzeyde; herhangi bir yapısal ekonomik düzenlemenin, sosyal fayda programlarını tehlikeye atmadan ekonominin verimliliğini artıracak şekilde tasarlanmasıyla mümkündür. Son olarak, kültürel düzeyde; Lübnan’ı yönetmesi gereken genel tema, insani gelişme yoluyla ulusal kapasitenin inşasıdır. Bu ise insan kaynakları alanına daha fazla yatırımın, kalkınma ve ekonomik büyümenin dayandığı temeli temsil ettiği anlamına gelir.

Lübnanlı politikacılar kendi aralarında hala üretken bir diyalog kuramamaktadırlar. Bunda özellikle Lübnan siyasetine İran, Rusya ve Amerika gibi ülkelerin karşması etkilidir. Lübnan şimdilerde yıkıcı ekonomik bir krizle boğuşmaktadır. Ekonomisini yeniden canlandıracak, bankacılık sistemini yeniden yapılandıracak ve mücadele eden nüfusuna biraz umut getirecek bir kurtarma planının olası bir şekilde başlatılmasına dair hiçbir ipucu ve görünürde bir son da yoktur.²⁸ Devletin temel hizmetleri sağlama konusundaki yetersizliğine şu ya da bu şekilde toplumu uyum sağlamaya zorlamıştır. Lübnan’ın, ekonominin geleceği veya ülkeyi defalarca siyasi bir çıkmaza sokan bölücü siyasi meseleler hakkında, parlamentoda temsil edilen çeşitli siyasi gruplar arasında kapsamlı ve dürüst bir diyaloga acilen ihtiyaç duyduğu gerçeği kaçınılmaz bir sonuçtur. Bununla birlikte, adalet ve hesap verebilirlik açısından sonuçlar doğuracak kadar ciddi herhangi bir ulusal diyalog olasılığı pratikte yoktur. Bu aşamadaki tek olasılık, yeni bir cumhurbaşkanının seçilmesine izin verecek kısa vadeli bir çözüme ulaşmaktır. Lübnan’da-

²⁶ Habib, (2009). A.g.m., s.65.

²⁷ Habib, (2009). A.g.m., s.67.

²⁸ Halim Şebaya, “Lebanon’s Politicians Are Incapable of Productive Dialogue”, Arab Center Washington, DC, <https://arabcenterdc.org/resource/lebanons-politicians-are-incapable-of-productive-dialogue/>(Erişim tarihi:15.05.2023), s.5-6.

ki mevcut siyasi manzarada, yani 1990'daki iç savaşın sona ermesinden bu yana ekonomik yıkımına neden olan kötü şöhretli siyasi liderler tarafından yönetilen bir ülke olmasıdır. Lübnanı bölen siyasi konular ortak şekilde ele alınmalıdır. Öte yandan, böyle bir diyalogda yer alması muhtemel olan insanlar, hak ve adaletin antitezini temsil etmektedirler. Bunun yerine ülkede yaygın yolsuzluk ve cezasızlık kültürü gelişmiştir. Zor koşullara uyum sağlamaya/ dayanmaya terk edilen ve zorlanan sıradan vatandaşlar pahasına siyaset kurumu her daim krize sokulmuştur. Lübnan'ın siyasi sisteminde çeşitli mezhepsel gruplar arasında güç paylaşımı için hükümler bulunmasının ülke için sıkıntılı süreçlerin gelecekte de devam edeceğini göstermektedir. Lübnan siyaseti yozlaşmış bir mezhepsel bir yapı İsrail, Suriye, Suudi Arabistan ve İran gibi komşu devletlerin sürekli müdahalesi, uzun süre süren savaşlarla karakterizedir. Lübnan'daki mezhepsel uzlaşmacılığın kökeni, gelişimi ve kurumsallaşması ülkeyi sosyolojik anlamda olumsuz etkilemektedir.

Kaynaklar

- Arnson, Cynthia & Zartman, J. I. William. *Rethinking the Economics of War*, Baltimore: Johns Hopkins University Press, 2005.
- Assi, Abbas. *Democracy in Lebanon: Political Parties and the Struggle for Power Since Syrian Withdrawal*, London: I. B. Tauris, 2016.
- Avon, Dominique. *Anaïs-Trissa Khatchadourian, Jane Marie Todd, Hezbollah: A History of the "Party of God"*, Massachusetts, Harvard University Press, 2012.
- Cavatorta, Francesco. *Political Parties in the Arab World: Continuity and Change*, Edinburgh, Edinburgh University Press, 2018.
- CIA. *The World Factbook, "Lebanon"*, New York: USA, 2009.
- Deeb, Marius. *Syria, Iran, and Hezbollah: The Unholy Alliance and Its War on Lebanon*, California: Hoover Press, 2013.
- Entelis, John Pierre. *Pluralism and Party Transformation in Lebanon*, Leiden: Brill, 1974.
- Etheredge, Laura. *Syria, Lebanon, and Jordan*, London: The Rosen Publishing Group, London: Britannica Educational Pub, 2011,
- GCNL. (2018), *Global Compact Network Lebanon*, <https://www.globalcompact-lebanon.com/about/> (Erişim tarihi:15.05.2023).
- Habib, Camille. "Lebanese Politics and the Tyranny of Confessionalism", *Dans Confluences Méditerranée*, Vol:3, N°70, (2009).
- Heinrich Böll Stiftung Middle East, (2019), "Caught between constitution and politics: the presidential vacuum in Lebanon", <https://lb.boell.org/en/2014/07/04/caught-between-constitution-and-politics-presidential-vacuum-lebanon>, (Erişim tarihi:15.05.2023).
- Hudson, Michael C. "Trying Again: Power-Sharing in Post-Civil War Lebanon", *International Negotiation*, Vol: 2, 1997.
- IBP Inc. *Lebanon Country Study Guide Volume 1 Strategic Information*, Washington: International Business Publications 2012.
- Kassim, Anis F. *The Palestine Yearbook of International Law*, Heidelberg: Springer Netherlands, 1997.
- Khashan, Hilal. and Haddad, Simon. "Lebanon's Political System: The Aftermath of Landslide Victory", *Il Politico*, JSTOR vol. 67, no.2 (200), 2002.
- L. Nacos, Brigitte. *Terrorism and Counterterrorism*, London: Routledge, 2023.

- Lansford, Tom. *Political Handbook of the World 2018-2019*, Mississippi: University of Southern Mississippi, 2019.
- McDaniel, Jan. *Lebanon*, New York: Mason Crest Publishers, 2010.
- Murphy, Ray. *UN Peacekeeping in Lebanon, Somalia and Kosovo*, Cambridge: Cambridge University Press, 2007.
- Refugees, United Nations High Commissioner for. "*Refworld Liban: information sur l'âge de la majorité, en particulier chez les femmes; droits de garde du père sur les enfants de sexe féminin*", (2019), <https://www.refworld.org/docid/469cda4dc.html> (Erişim tarihi:14.05.2023).
- Rolland, John C. *Lebanon: Current Issues and Background*, New York: Nova Science Publishers, 2003.
- Sorenson, David S. *Global Security Watch-Lebanon*, London: Greenwood Publishing, 2009.
- Şebaya, Halim. "*Lebanon's Politicians Are Incapable of Productive Dialogue*", Arab Center Washington, DC, <https://arabcenterdc.org/resource/lebanons-politicians-are-incapable-of-productive-dialogue/>(Erişim tarihi:15.05.2023).
- Vikipedia. "*2022 Lebanese general election*" https://en.wikipedia.org/wiki/2022_Lebanese_general_election (Erişim tarihi:15.05.2023).